

YIRIK VA KICHIK BIZNES HAMKORLIK FAOLIYATINING SAMARADORLIGINI RAQAMLASHIRISH KO`RSATKICHLARI

Rashidov Raxmatillo Alojonovich

E-mail: r.rashidov84@mail.ru

Namangan Institute of Engineering and Technology

Otamirzayev Abduqobil Abdurashid O'g'li

E-mail: oabduqobil@gmail.com

Namangan Institute of Engineering and Technology

Abduvaliyev Boburshox Ulug'bek O'g'li

E-mail: boburshohfbduvaliyev@mail.com

Namangan Institute of Engineering and Technology

Annotatsiya: Ushbu maqolada kichik biznes va xususiy tadbirkorlikni rivojlantirish yo'nalishlari, kichik biznesning milliy iqtisodiyotdagi o'rni va ahamiyati iqtisodiy ko'rsatkichlar orqali yoritilgan. Kichik biznes va xususiy tadbirkorlik bozor muhitining tez moslashishi, bandlik daromadning shakllanishini ta'minlaydi va bu uning tengsizligini yumshatish va o'rta mulkdorlar tomonidan berilgan afzalliklarni topishda raqamlashtirish orqali ochib berilgan.

Kalit so'zlar: kichik biznes, mulk, sarmoya, ishsizlik, rag'batlantirish, raqobat, bandlik, erkin iqtisodiy hududlar, maxsus iqtisodiy zonalar, kichik sanoat zonolari, import, eksport, yirik biznes.

KIRISH

Ma'lumki, mamlakatimizda olib borilayotgan makroiqtisodiy siyosat doirasida iqtisodiy o'sishni ta'minlashda yangi ish o'rinlarini tashkil qilish, bandlik muammosini hal etish, aholining daromadlari va farovonligini oshirishda tobora muhim o'rin tutayotgan kichik biznes va xususiy tadbirkorlikni jadal rivojlantirish, rag'batlantirish va qo'llab-quvvatlashda soliq siyosatiga alohida e'tibor qaratilmoqda. Yaratilayotgan imkoniyatlar tufayli iqtisodiyotning real sektorida xususiy tadbirkorlik salmog'i jadal ortib bormoqda. Hozirgi kunda mamlakatimiz iqtisodiy taraqqiyotini mazkur sektorsiz tasavvur qilish mumkin emas. SHuning uchun 2017 — 2021 yillarda O'zbekiston Respublikasini rivojlantirishning beshta ustuvor yo'nalishi bo'yicha Harakatlar strategiyasi doirasida amalga oshirilayotgan tadbirlar xususiy sektor uchun biznesni olib borish shart-sharoitlarini yanada qulaylashtirish orqali iqtisodiy o'sishni jadallashtirishga qaratilgan.

Zamonaviy iqtisodiyotda sanoatning va undagi korxonalarining imkoniyatlaridan samarali foydalanish juda muhim o'rin egallaydi. Iqtisodiyotni barqarorlashtirish va rivojlantirish uchun sanoat korxonalar tashabbuskorligi lozimligi ayni haqiqatdir.

Bozor iqtisodiyoti sharoitida mamlakatimiz resurslaridan maqbul tarzda foydalanishi imkoniyatini yaratishda yirik va kichik biznesning hamkorligi muhim ahamiyat kasb etadi.

Bugungi kunda rivojlangan mamlakatlar qatorida munosib o'rin egallash, milliy mahsulotlarimizning jahon bozorlaridagi raqobatdoshligini ta'minlash, shu asosda eksport hajmini sezilarli darajada oshirish uchun sanoat tarmoqlarni texnik va texnologik jihatdan qayta jihozlash asosida modernizatsiyalash zarur. Respublikamiz Prezidenti SH.Mirziyoev ta'kidlaganidek: “tadbirkorlik va kichik biznesni rivojlantirish bo'yicha yanada qulay sharoitlar yaratiladi.

TAHLIL VA NATIJALAR

2016-2020 yillarda respublikada maxsus iqtisodiy zonalar (EIZ) yoki kichik sanoat zonalar (MIZ), texnoparklar va klasterlar shaklidagi hududiy korxonalar birlashmalarining o'ratsion tizimi shakllandi. Bunday qisqa tarixiy davrda ishlab chiqarish va hududiy tuzilmalarning samarali innovatsion tizimini yaratish va rivojlantirish hukumatning ushbu tuzilmalarning ustuvor rivojlanishiga jiddiy e'tibor qaratishi tufayli mumkin bo'ldi. Xususan, normativ-huquqiy baza shakllantirildi: "Maxsus iqtisodiy zonalar to'g'risida"gi O'zbekiston Respublikasi qonuni qabul qilindi, respublikaning barcha hududlarida kichik sanoat zonalar va texnoparklarni yaratish dasturi ishga tushirildi va klasterlarni rivojlantirish bo'yicha hujjatlar to'plami qabul qilindi. Zamonaviy, bozorga yo'naltirilgan samarali zonaviy tuzilmalarni rivojlantirish bo'yicha hukumatning muhim sa'y-harakatlari EIZ, MIZ, texnoparklar va klasterlarda ishtirok etadigan korxonalar erishgan natijalarida aks etadi. Agar 2016 yilda respublikada 7 ta EIZ bo'lsa, 2020 yilda ularning soni 21 tani tashkil etdi, kichik sanoat zonalar soni ortdi - deyarli 500 ishtirokchi korxonasi bo'lgan 63 ta tajriba zonasidan 77 ta sanoat korxonalariga, ularda 1675 ta korxonalar ishlaydi. Texnoparklar iqtisodiyotda yangi tuzilmalarga aylandi, klasterlar sezilarli darajada rivojlandi

Faqat 2018-2019 yillarda EIZda taqqoslanadigan narxlarda (QQS va aktsizni hisobga olmaganda) sanoat mahsuloti ishlab chiqarish (ishlar, xizmatlar) hajmi deyarli 2,5 baravar, barcha moliyalashtirish manbalaridan asosiy ka'italga investitsiyalar 2,2 baravar, yangi tashkil etilgan ish o'rinlari soni - 3,3 ga oshdi marta yoki 13,8 ming. EIZ hududida faoliyat yuritadigan korxonalarining sof foydasi deyarli 1,6 baravar oshdi. Neftni qayta ishlash zavodi ham yuqori sur'atlarda rivojlandi. Sanoat mahsuloti ishlab chiqarish hajmi 2 baravar, asosiy ka'italga investitsiyalar 1,7 barobar, yangi ish o'rinlari 2,4 baravar oshdi. 2019 yilda neftni qayta ishlash zavodida 14,7 ming kishi ishlagan. Maxsus iqtisodiy va kichik sanoat zonalar iqtisodiy shoklarga yuqori darajada qarshilik ko'rsatdi. pandemiya keltirib chiqargan inqirozga qaramay, EIZ va MIZ iqtisodiy va moliyaviy ko'rsatkichlari barqaror bo'lib qoldi. 2020 yilda EIZ va Neftni qayta ishlash zavodlari sanoat ishlab chiqarishining o'sish sur'atlari umuman sanoatga qaraganda ancha yuqori bo'ldi. Shunday qilib, respublika EIZ korxonalarini

tomonidan sanoat ishlab chiqarishining o'sishi 55,7 foizni, neftni qayta ishlash zavodida 7,1 foizni tashkil etdi, umuman sanoatdagi o'sish sur'ati 0,7 foizni tashkil etdi. 2020 yil yanvar-dekabr oylarida EIZ, MIZ, texnoparklar va klasterlar korxonalarini tomonidan sanoat mahsulotlarini ishlab chiqarish hajmi umumiy sanoat mahsulotining 7,6 foizini tashkil etdi (1-jadval).

1-jadval

2019-2020 yillarda ishlab chiqarish-hududiy tuzilmalar bo'yicha sanoat ishlab chiqarish ko'rsatkichlari

	Ishlab chiqarish tarkibi, %		Sanoatdagi ulushi, %	
	2019	2020	2019	2020
EIZ	52.3	44.1	2.4	3.3
KZS	16.7	9.7	0.8	0.7
Texnoparklar	1.3	0.9	0.1	0.1
Klasterlar	29.7	45.3	1.4	3.4
EIZ, KZS, texnoparklar va klasterlar jami	100	100	100	100

Ishlab chiqarish tarkibida ham o'zgarishlar yuz berdi: klasterlarning ulushi sezilarli darajada o'sdi (1,5 baravar), EIZlar, neftni qayta ishlash zavodlari va texnoparklarning ulushi mos ravishda kamaydi. Sanoat ishlab chiqarish hajmi asosan kichik biznes vakillari tomonidan ishlab chiqarilgan MIZ va texnoparklarda unchalik katta ahamiyatga ega emas, ammo bu ichki va tashqi bozorga yo'naltirilgan iste'mol tovarlarini innovatsion ishlab chiqarish imkoniyatlariga ega bo'lgan eng muhim rivojlanayotgan tuzilmalardir.

Ishlab chiqarish tarkibida ham o'zgarishlar yuz berdi: klasterlarning ulushi sezilarli darajada o'sdi (1,5 baravar), EIZlar, neftni qayta ishlash zavodlari va texnoparklarning ulushi mos ravishda kamaydi. Sanoat ishlab chiqarish hajmi asosan kichik biznes vakillari tomonidan ishlab chiqarilgan MIZ va texnoparklarda unchalik katta ahamiyatga ega emas, ammo bu ichki va tashqi bozorga yo'naltirilgan iste'mol tovarlarini innovatsion ishlab chiqarish imkoniyatlariga ega bo'lgan eng muhim rivojlanayotgan tuzilmalardir.

O'zbekistonda so'nggi yillarda katta e'tibor berilmoqda barqaror rivojlanish va iqtisodiy erkinlashtirish. 2017-2021 yillarda O'zbekistonni rivojlantirishning beshta ustuvor yo'nalishi bo'yicha Harakatlar strategiyasida O'zbekiston Respublikasi Prezidenti Farmoni bilan tasdiqlangan Sh.M. Mirziyoev 2017 yil 7 fevralda O'zbekistonning tarkibiy o'zgarishlarini chuqurlashtirish, uning etakchi tarmoqlarini modernizatsiya qilish va diversifikatsiya qilish orqali milliy iqtisodiyotning

raqobatbardoshligini oshirish maqsadida ishlab chiqarishni mahalliyashtirish va im'ort o'rnini bosishni rag'batlantirish siyosatini davom ettirish, birinchi navbatda iste'molchilar tarmoqlararo sanoat kooperatsiyasini kengaytiradigan tovarlar va butlovchi qismlar. Ushbu masalaning muhimligini inobatga olgan holda, 2019 yilda sanoat kooperatsiyasini rivojlantirishga qaratilgan qarorlar qabul qilindi va «respublikada sanoat ishlab chiqarishni mahalliyashtirishning yagona tizimini yaratish, tarmoqlarda mahalliyashtirish jarayonlarini tezlashtirish va ishlab chiqarish quvvatlaridan to'liq va samarali foydalanish orqali butlovchi qismlar, ehtiyot qismlar va materiallar ishlab chiqarishni o'zlashtirish, shuningdek, sanoatdagi kooperatsiyani kengaytirish va im'ort hajmini o'timallashtirish». Tarmoqlararo sanoat kooperatsiyasi - bu samarali va zamonaviy usul bo'lib, mamlakat korxonalariga o'rnatilgan quvvatlardan oqilona foydalanish, mavjud resurslardan yaxshiroq foydalanish, ish bilan bandlikning o'sishiga hissa qo'shishi hisobiga yuqori ishlab chiqarish samaradorligiga erishishga imkon beradi. Bu yaxshilanishga yordam beradi birinchi navbatda qishloq va kichik shaharlarda ijtimoiy ahvol. Sanoat o'sishini ta'minlashning eng muhim va ajralmas omili tarmoqlararo sanoat kooperatsiyasini kengaytirish, shu jumladan respublikaning yirik korxonalari va kichik biznes va xususiy tadbirkorlik o'rtasida, ishlab chiqarishni mahalliyashtirish jarayonlarini chuqurlashtirish, mahalliy xomashyo asosida ishlab chiqarishni ta'minlashdir. import o'rnini bosish va ichki bozorni to'ldirish. zarur iste'mol tovarlari, dori vositalari, sanoat va texnik mahsulotlar, butlovchi buyumlar va materiallar. 2020 yilgi koronavirus pandemiyasi global iqtisodiyotdagi ko'plab muammolarni ochib berdi. Dunyo bo'ylab ko'plab sanoat korxonalari uchun chegaralarning yopilishi va ta'minot zanjirlarining qulashi buzilishlarga olib keldi asosiy elementlar va tarkibiy qismlarni yetkazib berish. Natijada, ko'plab mamlakatlar o'zlarining ichki bozori uchun o'ta muhim bo'lgan mahsulotlarni ishlab chiqarishni kengaytirib, import tarkibiy qismiga yo'naltirilgan yo'nalishdan voz kechmoqdalar.

Ishlab chiqarishning asosiy hajmi (53,0%) va eksport (60,4%) mahalliyashtirilgan mahsulotlar sanoat tomonidan ta'minlandi respublika bo'ysunishidagi korxonalar. Barcha ish o'rinlarining 68,9 foizini tashkil etgan hududiy korxonalar 67,3 foiz loyihalarni amalga oshirishda qatnashdilar.

2020 yil oxiriga kelib poligrafiya sanoati korxonalari mahalliyashtirishni rivojlantirishga eng katta hissa qo'shdilar, mahsulotlarni im'ort o'rnini bosuvchi mahsulotlarni ta'minladilar. "O'zeltexsanoat" uyushmasi (18,7%), "O'zkimyosanoat" AK (18,3%) va "O'zqurilishmateriallari" AK (10,0%). Iqtisodiyotning rasmiy sektorida yangi barqaror ish o'rinlari, ayniqsa yoshlar, ayollar, qaytib kelganlar uchun. mehnat muhojirlari, iqtisodiyotning norasmiy sektoridan rasmiy sektoriga o'tayotgan shaxslar. Ushbu muammo katta darajada tarmoqlararo kooperatsiya asosida mahsulot ishlab chiqaradigan yirik sanoat korxonalari va mintaqaviy bo'ysunishdagi korxonalar

ishtirok etadigan mahsulotlar, butlovchi qismlar va materiallarni mahalliyashtirish dasturlari bilan hal qilinadi. Loyihalar Mahalliyashtirish dasturiga kiritilganida, yangi ish o'rinlarini yaratishga alohida e'tibor beriladi. O'zbekiston ortiqcha ishchi mintaqa ekanligini, bu erda ish bilan bandlik muammosi, ayniqsa, yoshlar kun tartibiga dolzarb bo'lib kelayotganini hisobga olib, O'zbekiston rezidenti Sh.Mirziyoev 'arlamentga Murojaatnomasida mamlakat oldida turgan 2021 yildagi vazifalar qatorida ta'kidadi. "Biz e'tiborimizni yoshlarni ish bilan ta'minlash va tadbirkorlikni qo'llab-quvvatlash masalalariga qaratamiz", bu asosan tarmoqlararo sanoat kooperatsiyasini kengaytirish va import o'rnini bosuvchi va eksportga yo'naltirilgan mahsulotlar ishlab chiqarishni mahalliyashtirish bilan ta'minlanishi mumkin.

Ishlab chiqarishni mahalliyashtirish tarmoqlararo kooperatsiya bilan uzviy bog'liqdir. Tarmoqlararo, tarmoqlararo sanoat kooperatsiyasining hozirgi bosqichi iqtisodiy rivojlanishning umumiy yo'nalishiga mos keladi. Sanoat kooperatsiyasi fenomenini uning nafaqat individual foyda olish, balki jamoaviy foyda olish manbai ekanligi bilan izohlash mumkin. Hammasining asosida birlashish yotadi uning barcha ishtirokchilarining sa'y-harakatlari. Zamonaviy sharoitda sanoat kooperatsiyasi, mohiyatan, turli xil iqtisodiy sub'ektlar o'rtasidagi o'zaro ta'sirning etarlicha samarali va tez rivojlanayotgan shakli hisoblanadi.

Tarmoqlararo munosabatlarda ishtirok etishda etakchilar O'zbekistonning mintaqaviy korxonalari bilan hamkorlikda ishlaydigan avtomobilsozlik va elektrotexnika sanoatidir.

Shunday qilib, Farg'ona vodiysida, birinchi navbatda Andijonda Asakadagi eng yirik avtomobil zavodi "UzAvto Motors" joylashgan mintaqa, mintaqaviy korxonalar jadal rivojlanmoqda, zavod bilan shartnoma asosida ish olib boradi va mashinasozlik va kimyo mahsulotlariga tegishli qismlar, yig'ilishlar, boshqa butlovchi qismlar va materiallar ishlab chiqaradi; yengil va boshqa sanoat tarmoqlari. Avtomobillar va tijorat trans'ort vositalarini yig'ishda ishlatiladigan butlovchi qismlarning umumiy sonining 50% dan ortig'i ularning ishlab chiqarish joylarida ishlab chiqariladi. Natijada, Andijon viloyati 2020 yil oxiriga kelib mahalliyashtirish bo'yicha loyihalar soni bo'yicha (226 dona), yangi ish o'rinlarini tashkil etishda etakchi va ishlab chiqarish hajmi bo'yicha O'zbekiston hududlari orasida (Toshkent shahridan tashqari) birinchi o'rinda turadi. mahalliyashtirilgan mahsulotlar.

"O'zavtosanoat" AJ tashabbusi bilan 2020 yil avgust oyida Toshkentda "Kooperatsiya LAB" tarmoqlararo hamkorlik markazi ochildi. 'latforma kooperatsiya va ishlab chiqarishni mahalliyashtirishga qaratilgan bo'lib, mamlakatimiz tadbirkorlari o'rtasida kooperatsiyani kengaytirishga qaratilgan. Ko'rgazmada markaz pavilyonida "O'zavtosanoat" korxonalari va boshqa kompaniyalar tomonidan O'zbekiston avtomobil bozoriga olib kiriladigan butlovchi qismlar, xomashyo va materiallar namunalari namoyish etilmoqda.

Bundan tashqari, saytda "O'zeltexsanoat" korxonalari ham namoyish etiladi, bu esa mahalliy lashtirishni rivojlantirish uchun mahsulotlar ro'yxatini kengaytirishga imkon beradi. Shuningdek, bu yerda siz mahalliy korxonalarda ishlab chiqarish hajmi va potentsial yo'nalishlari bilan tanishishingiz va O'zbekiston hududida mahalliy lashtirish uchun namunalar olishingiz mumkin. Mahalliy xom ashyo va ishlab chiqarish resurslaridan keng foydalanish raqobatbardosh mahsulot ishlab chiqarishga va butlovchi qismlar importini qisqartirishga yordam beradi.

Mintaqalarda kooperatsiya va mahalliy lashtirishni kengaytirishga bag'ishlangan yig'ilishda davlat rahbari O'zbekistonda hozirgi kunda chet ellardan im'ort qilinadigan avtomobilsozlik sanoatiga mo'ljallangan 1712 turdagi butlovchi qismlar ishlab chiqarish imkoniyati mavjudligini ta'kidladi. Ularni ishlab chiqarishni mahalliy lashtirish valyuta xarajatlarini kamida 150 million dollarga kamaytiradi. Mahalliy lashtirish va import o'rnini bosish jarayonining etakchilaridan yana biri Olmaliq KMK bo'lib, u yerda 2019 yilda umumiy qiymati 131,4 milliard so'm (2019 yilda) va 152,2 milliard so'mlik (2020 yilda) ishlab chiqarishni mahalliy lashtirish bo'yicha 70 dan ortiq loyihalar amalga oshirildi. 2020. yil) o'tgan yilga nisbatan 119,6% o'sish bilan. Mahalliy lashtirish dasturi asosida zavod ilgari Xitoy, Rossiya va Ukrainadan olib kelingan mahsulotlar ishlab chiqaradi: tegirmonlar uchun ehtiyot qismlar va butlovchi qismlar, maydalagichlar, ekskavatorlar, nasoslar va boshqa turdagi texnologik mahsulotlar. uskunalar. Rangli metallarga asoslangan mahsulotlar - rux oksidi, rux-alyuminiy-mis qotishmasi (ZAM), rux sulfati, noyob metallardan va qattiq qotishmalardan tayyorlangan mahsulotlar ishlab chiqarish ham mahalliy lashtirilgan. Mahalliy lashtirilgan mahsulotlar birinchi navbatda ularning ehtiyojlariga yo'naltirilgan kombinatning bo'linmalari, shuningdek respublikada faoliyat yuritadigan boshqa konchilik korxonalari tomonidan talab qilinmoqda. Mahalliy lashtirish dasturini amalga oshirish natijasida zavod importi 2019 yilda 13,8 million dollarga, 2020 yilda 15,4 million dollarga kamaydi. Hamkorlikning yanada mukammal shakli - bu bir-birini to'ldiruvchi va shaxsning raqobatbardosh ustunliklarini oshiradigan, geografik joylashuvi va o'zaro bog'liq korxonalar guruhi, uskunalar, butlovchi qismlar, ixtisoslashtirilgan xizmatlar, infratuzilma, ilmiy va ta'lim muassasalari yetkazib beruvchilari guruhi. kompaniyalar va umuman klaster. Klasterdagi korxonalarining o'zaro aloqasi hamkorlik va raqobatning simbiozidir. Klasterlarning rivojlanishi maksimal darajada sinergetik samara beradi va investitsiyalarni jalb qilish, yangi texnologiyalarni joriy etish, mahsulot tannarxini pasaytirish va uning raqobatbardoshligini oshirish uchun qulay sharoit yaratadi.

2-jadval

«O`zavtosanoat» AJ tomonidan kichik biznes sub`ektlari bilan hamkorlikda mahalliy lashtirilayotgan mahsulotning ishlab chiqarish ko`rsatkichlari

Korxonona nomi	Mahalliy lashtiriladigan mahsulotlar nomi	O`lchov birligi	Mahalliy lashtirilayotgan mahsulotning ishlab chiqarish hajmi					
			2020 yil			2021 yil		
			hajmi	Summa (mln so`m)	Mahalliy lashtirish darajasi, % da	hajmi	Summa (mln so`m)	Mahalliy lashtirish darajasi, % da
«Uz Chasys» MCHJ	«Damas» avtomobilining old yoritgichi	ming dona	60	16 800	36	78	21 840	36
	«Shevrole Niva» avtomobilining old yoritgichi	ming dona	15	5 355	36	50	20 411	37
«O`zeraealernator» MCHJ QK	Generatorlar uchun elektr jihozlar	ming dona	53	4 770	46	82	7 380	46
«Motuz avto» MCHJ	Quvvati kichik elektr motorlar	ming dona	50	4 500	36	70	6 300	36
«O`z-Tong Hong Kompani» AJ	«Labo» avtomobil o`rindiqlari	dona	7 000	5 985	40	7 000	5 985	40
	Yangi modellarning avtomobil o`rindiqlari	komp.				20 000	47 500	36
«Uz-koram kom`ani» MCHJ	Xromlangan detallar	dona				978 000	41 280	73
	Yangi modellarning eksterg`er plastik detallari	komp.				20 000	5 700	36
«O`zauto-Austem» MCHJ QK	Lasetti avtomobillarining balkalari	komp.	30 000	38 831	20	25 000	32 379	20
«Farg`ona avto glass» MCHJ	O`t oldirish svechalari	ming dona	1 009	9 837	36	1 530	14 923	36
«Uzauto-Inzi» MCHJ	Avtomobil kuzovi, dvigateli va generatorlari uchun alyumin qismlar	tn.	798	53 200	38	1 092	72 800	40

Keng ma'noda klasterlar mintaqalarni iqtisodiy va sanoat rivojlantirish vositasidir. Sanoat klasterlari kooperativ aloqalarni yaratish muammosini muvaffaqiyatli hal

qilmoqda va ikkala mintaqaning va umuman mamlakatning ijtimoiy-iqtisodiy rivojlanishiga o'zlarining muhim hissalarini qo'shmoqdalar.

2017 yil fevral oyida birinchi marta O'zbekistonda klaster islohotini amalga oshirish Prezident Sh. Mirziyoev tomonidan fermer xo'jaliklari va to'qimachilik korxonalarini o'rtasida bozor munosabatlarini shakllantirish bo'yicha chora-tadbirlarni izchil amalga oshirish doirasida Buxoro viloyatiga tashrifi davomida taklif qilingan. Hozirgi vaqtda O'zbekiston paxta to'qimachiligidan tashqari donli ekinlarni va boshqa ekinlarni, shuningdek chorvachilik va baliq mahsulotlarini ishlab chiqarish va qayta ishlash bo'yicha agrosanoat klasterlarini yaratmoqda.

Tarmoqlararo kooperatsiyani rivojlantirishga klasterlardan tashqari, EIZlar, MIZlar va texnoparklar yordam beradi. O'zbekistonda ularning umumiy soni 2020 yil oxirida 525 donani tashkil etdi. umumiy ishlab chiqarish hajmi 24 824,2 mlrd. so'mni yoki umumiy sanoat mahsulotining 7,6% ni tashkil etdi. Ulardan 420 klaster, shu jumladan paxta to'qimachilik mahsulotlari, 12,609 milliard so'mlik sanoat ishlab chiqarishi yoki umuman sanoat mahsulotining 3,4 foizini tashkil etadi.1 Bu yuqoridagi tuzilmalar orasida eng yuqori ko'rsatkichdir.

EIZlarning ulushi 2020 yil yanvar-dekabr oylarida sanoat ishlab chiqarish hajmining 0,3 foiz darajasiga o'sib, 3,3 foizni tashkil etdi. o'tgan yilning mos davriga nisbatan.

Mahalliy xom ashyoni qayta ishlovchi sanoat klasterlarining rivojlanishi mintaqalardagi resurslarni iqtisodiy o'sishni oshirish uchun safarbar etish usullaridan biridir. 2020 yil oxirida eng ko'p klasterlar Buxoro (58 ta), Jizzax (53 ta) va Samarqand (43 ta) viloyatlarida ishladi.

Korxonalar o'rtasida ham xaridorlar, ham mijozlar o'rtasida ishonchli sheriklik aloqalarini o'rnatishda kompaniyalarga yordam berish maqsadida 2019 yilda O'zbekiston Respublikasining elektron kooperatsiya birjasi portali - www.cooperation.uz ochildi. Hozirda 91487 ishtirokchi ro'yxatdan o'tgan va 167,8 mingdan ortiq turdagi mahsulotlar Katalogga kiritilgan. 'ortal 'andemiya davrida barqarorlashtiruvchi ta'sir ko'rsatdi va ko'proq narsalarga imkon berdi mijozlarning uzoq muddatli faoliyatini samarali rejalashtirish va tashkil etish. Bu xarajatlarni kamaytirishga va ishlab chiqarishni kengaytirish uchun mablag'larni yo'naltirishga yordam beradi, ta'minot zanjirini shakllantirish uchun qulay vosita, foydali iqtisodiy ma'lumot manbai va boshqalar.

"Uzchasy" mchj qk avtomobil faralari va polimer materiallardan tayyorlangan chiroqlarni ishlab chiqarishga ixtisoslashgan. Uzchasy - GM O'zbekiston va GM-Brasil uchun OEM etkazib beruvchisi, shuningdek, ikkilamchi bozorda mahsulot sotadi. Koreyada, Germaniya va Yaponiyada etakchi ishlab chiqaruvchilar tomonidan ishlab chiqarilgan zamonaviy va yuqori texnologik uskunalar bilan jihozlangan kompaniya markaziy osiyoda yagona va o'ziga xos bo'lmaganligi bilan mashhur.

"Uzchasy" QKning texnik hamkorlari "AMS co. ltd." (Janubiy Koreya), jahon avtomobil ishlab chiqaruvchilari uchun yoritish tizimlarini ishlab chiqarishga ixtisoslashgan Neolit zkw lighting (Hindiston) kompaniyasi.

Ishlab chiqarish va texnologik jarayon 90% avtomatlashgan va o'ttizdan ortiq robotlardan iborat. Korxonaga g'ururi MDH hududida yagona bo'lgan "Meiki" yuqori texnologiyali avtomatlashtirilgan mashinasidir, 1300 tonna vertikal rangli to'qimalar, bu esa 3 rangni bir vaqtning o'zida quyish imkonini beradi.

O'zbekiston Respublikasi Prezidentining 2019 yil 24 avgust PQ-4426-sonli "Davlat va xo'jalik boshqaruvi hamda mahalliy ijroiya hokimiyati organlarining ishlab chiqarishni mahalliyashtirish va sanoat tarmoqlarida kooperatsiya aloqalarini jadallashtirishning yangi tizimini joriy etish bo'yicha mashuliyatini yanada oshirish to'g'risida"gi Qarori ijrosini ta'minlash maqsadida, "UzCHasis" MCHJ QK tomonidan 2021 yilda mahalliyashtirish rejasi asosida yoritish chiroqlarining kuyida faylda biriktirilgan, rezina butlovchi qismlarini mahalliyashtirish bo'yicha amaliy ishlar olib borilmoqda.

Xulosa va takliflar

Hozirgi globallashtirish sharoitlarida mehnat taqsimoti iqtisodiy faoliyatning asosiy shartlaridan biriga aylangan. Mehnat taqsimoti biror bir mahsulot ishlab chiqarishda yuksak samaradorlikka erishishni ko'zlar ekan, mantiqiy ravishda kooperatsiya aloqalarini rivojlantirish zaruratini yuzaga keltiradi. Mazkur jarayonlarni boshqarish quyidagi zamonaviy texnologiyalarni joriy qilishni taqozo etadi:

- boshqaruvning mansablar tarkibidan tarmoq tizimiga o'tish;
- lavozim vakolatlarini taqdim etilgan vakolatlar bilan almashtirish;
- yirik ishlab chiqarish tuzilmalari (konglomerat)ni tashkil etishdan ko'ra, mahsulot ishlab chiqarish yoki iste'mol ehtiyojlarini qondirish maqsadida tuziladigan kichik biznesga ustuvorlik berish;

mehnatga haq to'lashning "me'yorlashgan" tizimini har bir xodimning mehnat ulushi va korxonaga samaradorligini rag'batlantirishning iqtisodiy mexanizmlariga almashtirish.

FOYDALANADIGAN ADABIYOTLAR RO'YXATI

1. Botirjon o'g'li, M. B., Xasanboy, S. D., & Akmaljon o'g'li, A. X. (2022). ISH BILAN BANDLIGINI OSHIRISHDA MEHNAT BOZORINING TA'SIRI. PEDAGOGS jurnali, 12(1), 4-10.
2. Botirjon o'g'li, M. B., & Hasanboy o'g'li, S. D. (2022). Organization and increase of activity of small industrial zones.
3. Muhammadjonov, B. B. O. G. L., & Xudayberdiyev, O. A. (2022). O'ZBEKISTONDA FAOLIYAT YURITAYOTGAN KICHIK SANOAT

HUDUDLARI RIVOJLANISHINING ISTIQBOLLARI. Academic research in educational sciences, 3(1), 265-273.

4. O’G’LI, M. B. B. (2021). ESTABLISHMENT AND ACTIVITY OF SMALL FREE ECONOMIC ZONES IN THE TERRITORY OF UZBEKISTAN. International Journal of Philosophical Studies and Social Sciences, 1(2), 156-159.
5. Muhammadjonov, B., Azmiddin ogli, S. M., & Xusanboy ogli, N. H. (2023). KICHIK BIZNES VA XUSUSIY TADBIRKORLIKNI BANDLIKNI VA AHOLI DAROMADLARINI OSHIRISHDGI O’RNI. PEDAGOGS jurnali, 25(1), 136-144.
6. Botirjon o’g’li, M. B., & Hasanboy o’g’li, S. D. (2022). Organization and increase of activity of small industrial zones.